

Наталія Павловська,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії права
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3311-0364>

ПРАВОВА ПРИРОДА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Досліджено системне вивчення адміністративно-деліктних процесуальних відносин, уточнено їх теоретичну та прикладну правову основу. На підставі наведених наукових точок зору щодо змісту адміністративно-деліктних відносин визначено правову природу та особливості.

Дослідження юридичної природи адміністративно-деліктних процесуальних відносин дало можливість узагальнити накопичені наукові відомості та результати судової практики та запропонувати на їх основі науково-практичні пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення їх правового регулювання, усунення наявних прогалів та колізій, а також визначаються напрями їх подальшого розвитку.

Зазначено, що в полемічній формі сучасні вчені-адміністративісти обговорюють окремі норми, що регламентують провадження у справах про адміністративні правопорушення (делікти), зміст яких сприяє виникненню нових питань як у теоретичному плані, так і в правозастосовчій діяльності. У зв'язку з цим об'єктивно існує потреба у більш чіткому регулюванні норм провадження у справах про адміністративні правопорушення (делікти), що не дозволяє допускати довільне тлумачення норм.

У контексті вивчення адміністративного законодавства України вже сформовано та вдосконалено визначення поняття «адміністративно-деліктне право» як сукупність норм, що регулюють відносини, що виникають у зв'язку зі скоєнням адміністративного правопорушення (делікту). Норми адміністративно-деліктного права виконують функцію охорони правопорядку, прав і свобод громадян. До сфери його правового регулювання відносяться, з одного боку, відносини, пов'язані з поведінкою суб'єктів адміністративного права, а з іншого боку, діяльність компетентних органів щодо припинення та розслідування діянь юрисдикційного розгляду справ про адміністративні правопорушення (делікти).

У цьому сенсі виноситься авторське обґрунтування про розвиток самостійної підгалузі адміністративного права та адміністративного процесу у вигляді адміністративно-деліктного права та адміністративно-деліктного процесу, предметом якого є адміністративні правовідносини, що пов'язані з розглядом та відкриттям провадження з адміністративних правопорушень (деліктів).

Ключові слова: адміністративний делікт, склад адміністративного правопорушення (делікту), адміністративно-деліктні процесуальні відносини, адміністративно-деліктний процес, провадження з адміністративних правопорушень (деліктів).

Pavlovska N.

Legal nature of administrative-tort procedural relations

The article examines the systematic study of administrative-tort procedural relations, specifies their theoretical and applied legal basis. On the basis of the given scientific points of view concerning the maintenance of administrative-tort relations the legal nature and features are defined.

The study of the legal nature of administrative-tort procedural relations allowed the author to summarize the accumulated scientific information and results of judicial practice and offer on their basis scientific and practical proposals and recommendations for improving their legal regulation, eliminating existing gaps and conflicts, and identifies areas for further development.

The author notes that in polemical form modern scholars-administrators discuss certain rules governing proceedings in cases of administrative offenses (torts), the content of which contributes to new issues, both in theory and in law enforcement. In this regard, there is an objective need for clearer regulation of the rules of proceedings in cases of administrative offenses (torts), which does not allow arbitrary interpretation of the rules.

In the context of studying the administrative legislation of Ukraine, the definition of «administrative tort law» as a set of rules governing relations arising in connection with the commission of an administrative offense (tort) has

already been formed and improved. Norms of administrative tort law perform the function of protecting law and order, rights and freedoms of citizens. The scope of its legal regulation includes, on the one hand, relations related to the behavior of subjects of administrative law, and on the other hand, the activities of competent authorities to terminate and investigate acts of jurisdictional proceedings on administrative offenses (torts).

In this sense, the author's justification for the development of an independent sub-branch of administrative law and administrative process in the form of administrative tort law and administrative tort law, the subject of which are administrative legal relations related to the consideration and opening of administrative offenses.

Keywords: *administrative tort, composition of an administrative offense (tort), administrative-tort procedural relations, administrative-tort process, proceedings for administrative offenses (torts).*

Постановка проблеми. Тенденції останніх років у контексті внесення змін до адміністративного законодавства України характеризуються значними змінами, пов'язаними насамперед з прийняттям великого масиву нормативно-правових актів, спрямованих, з одного боку, на вдосконалення правового регулювання у сфері державного управління, а з іншого боку, розширенням судового контролю над діяльністю виконавчої влади та її посадових осіб. Сьогодні на підставі адміністративно-правових реформ, що активно проводяться, обговорюється ідея створення модульних адміністративно-правових актів, які регулювали би адміністративно-деліктні правовідносини відповідно до адміністративного права та адміністративного процесу.

У полемічній формі сучасні вчені-адміністративісти обговорюють окремі норми, що регламентують провадження у справах про адміністративні правопорушення (делікти), зміст яких, сприяє виникненню нових питань як у теоретичному плані, так і в правозастосовчій діяльності. У зв'язку з цим об'єктивно існує потреба у більш чіткому регулюванні норм провадження у справах про адміністративні правопорушення (делікти), що не дозволяє допускати довільне тлумачення норм.

Складність вирішення цієї проблеми полягає в недостатній розробленості теоретичних питань провадження у справах про адміністративні правопорушення (делікти) та процедурних питань, пов'язаних із притягненням осіб до адміністративної відповідальності. Позиції вчених та практиків щодо питань тлумачення самого поняття «провадження у справах про адміністративні правопорушення» та його сутності ускладнюють проблему вдосконалення чинних адміністративних норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання, пов'язані з науковим дослідженням проваджень з адміністративних правопорушень (деліктів), були предметом дискусій широкого кола вчених, а саме: В. Аверьянова, А. Андрійко, Н. Армаш, К. Афанасьєвой, А. Бандурки, А. Банчука, В. Бевзенко, О. Безпалової, А. Берлач, Ю. Битяк, Л. Білої-Тіунової, А. Васильєвої, В. Галунько, О. Дрозда та ін.

Мета статті – дослідження адміністративно-деліктних процесуальних відносин через призму розгляду справ щодо адміністративних правопорушень (деліктів).

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення питань, що виникають у процесі застосування норм провадження у справах про адміністративні правопорушення, безпосередньо пов'язане з визначенням його місця в структурі адміністративного процесу, а отже, обумовлено найважливішими положеннями адміністративно-процесуального права.

У сучасній правовій науці міцно склалося уявлення, підкріплене законодавчою практикою, про те, що поняття «процес» і «провадження» співвідносяться між собою як публічне та приватне, при цьому процес – це сума проваджень, провадження – органічна частина процесу [1, с. 56].

Один із основоположників теорії адміністративного процесу та автор одного з наукових досліджень адміністративно-процесуального права О. М. Бандурка зазначає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення реально існували ще до того, як сформувалося уявлення про адміністративний процес як юридичну категорію [2, с. 48].

Справедливість цього цієї думки підтверджується тим, що до середини 70-х років минулого століття в літературі не було спеціальних досліджень такого правового явища, як адміністративний процес, і опубліковані на той час праці правознавців містили, як правило, окремі висловлювання авторів, які спеціально не займалися проблемами адміністративного процесу.

На початку вісімдесятих років ХХ ст. адміністративний процес вперше було внесено до підручників з адміністративного права. Останніми роками підвищилась активність щодо пошуку місця адміністративного процесу у правовій системі та визначення місця провадження у справах про адміністративні правопорушення в структурі адміністративного процесу [3, с. 91].

Як зазначає В. П. Тимошук, такий вид проваджень у структурі адміністративного процесу визнають усі вчені-адміністративісти, які по-різному тлумачать поняття та зміст адміністративного процесу. Відмінність, мабуть, полягає лише в тому, до якого виду процесу – «юрисдикційному» чи «управлінському» – віднести таке провадження [4, з. 56].

Прихильники юрисдикційної концепції адміністративно-правової доктрини зазначають, що адміністративний процес – це певна діяльність з вирішення спорів, що випливають з адміністративно-правових відносин, предметом адміністративного процесу є вирішення адміністративними органами спірних питань, що належать до компетенції цих органів, та застосування заходів адміністративного впливу [5, с. 58]. Подібну думку висловлює Т. П. Мінка, яка визначила адміністративний процес як регламентовану законом діяльність щодо вирішення спорів, що виникають між сторонами адміністративних правовідносин, що не перебувають між собою у відносинах службового підпорядкування, а також щодо застосування заходів адміністративного примусу [6, с. 65].

Представники юрисдикційної концепції фактично не проводять різниці між адміністративним, кримінальним та цивільним процесами. Так, Р. А. Куйбіда стверджує, що процес – це спеціальна діяльність, що має на меті в установленому порядку домогтися примусового здійснення норм матеріального права щодо владної їх реалізації, застосування заходів примусу, які є санкціями за невиконання норм матеріального права.

Мета будь-якої процесуальної діяльності – домогтися реалізації прав і обов'язків поза правовідносинами, що вони утворюють без волі його чи хоча б однієї з них. Це правильно як щодо кримінального та цивільного процесів, так і щодо процесу адміністративного [7, с. 73–74].

Інші вчені-адміністративісти висловлюють думку про те, що адміністративний процес має конструюватися на кшталт давно і міцно усталених процесуальних систем – кримінального та цивільного процесів. Рамки адміністративного процесу мають логічно замикатись порядком застосування заходів адміністративних стягнень та інших заходів адміністративного примусу [8, с. 104].

Якщо говорити про управлінську концепцію адміністративного процесу, вона характеризується ширшим підходом до змісту аналізованого правового явища. Так, В. К. Колпаков особливістю адміністративного процесу вважає те, що він регулює як юрисдикційну діяльність, тобто діяльність із розгляду спорів та застосування примусових заходів, так і діяльність із реалізації регулятивних норм, тобто діяльність позитивного характеру [9, с. 78].

Ще раніше деякі вчені стверджували, що виконавчо-розпорядча діяльність здійснюється на підставі певних процесуальних правил, сукупність яких становить адміністративний процес. Подібну думку висловили А. Є. Лунев, на думку якого, адміністративний процес був наявний там, де здійснюється діяльність виконавчих і розпорядчих органів, і навіть О. В. Кузьменко, яка розглядала адміністративний процес як порядок правильного, заснованого на нормах адміністративного права вирішення органами держави всіх індивідуальних справ у галузі виконавчої та розпорядчої діяльності [10, с. 88].

Також деякі автори адміністративно-процесуальних відносин вважають, що адміністративний процес – не лише діяльність державних органів щодо вирішення індивідуальних справ у сфері державного управління, а насамперед порядок реалізації адміністративно-правових норм [11, с. 59].

Суть відмінностей між «управлінською» та «юрисдикційною» концепціями одним із перших позначив Д. М. Бахрах, який написав, що адміністративний процес у сенсі – це процес виконавчої і розпорядчої діяльності органів управління; адміністративний процес у вузькому значенні – це процес діяльності органів державного управління з розгляду індивідуальних справ, що належать до їхньої компетенції [12, с. 85].

Загальновідомо, що адміністративний процес (у широкому розумінні) – сукупність послідовних дій, врегульованих правовою нормою, які забезпечують певний порядок діяльності органу виконавчої влади (посадової особи) щодо застосування та реалізації адміністративно-правових норм, відповідні адміністративно-процесуальні правила щодо порядку підготовки та прийняття актів державного управління, ведення діловодства, порядку проведення контролю, оформлення юридичних документів, а також порядку видачі дозволів та ліцензій на певні види діяльності, порядку реєстрації юридичних осіб тощо.

Адміністративний процес (у вузькому сенсі) – це врегульована законом адміністративно-процесуальна діяльність суб'єкта адміністративної юрисдикції щодо застосування норм матеріального права у процесі вирішення адміністративно-правового спору або розгляд справ про адміністративні правопорушення (делікти). Адміністративно-юрисдикційний процес наявний у процесі застосування заходів дисциплінарної відповідальності. Залежно від характеру та змісту регульованих нормами матеріального ад-

міністративного права відносин можна назвати такі види адміністративно-процесуальних проваджень: за скаргами (адміністративно-правовим суперечкам); у справах про адміністративні правопорушення; дисциплінарне провадження [13, с. 89].

У контексті вивчення адміністративного законодавства України вже сформовано та вдосконалено дефініцію «адміністративно-деліктне право» як сукупність норм, що регулюють відносини, що виникають у зв'язку зі скоєнням адміністративного правопорушення (делікту). Норми адміністративно-деліктного права виконують функцію охорони правопорядку, прав і свобод громадян. До сфери його правового регулювання належать, з одного боку, відносини, пов'язані з поведінкою суб'єктів адміністративного права, а з іншого – діяльність компетентних органів щодо припинення та розслідування діянь юрисдикційного розгляду справ про адміністративні правопорушення (делікти).

У цьому сенсі виноситься авторське обґрунтування про розвиток самостійної підгалузі адміністративного права та адміністративного процесу у вигляді адміністративно-деліктного права та адміністративно-деліктного процесу, предметом якого є адміністративні правовідносини, що пов'язані з розглядом та відкриттям провадження з адміністративних правопорушень (деліктів).

Висновки. На підставі вищевикладеного деталізовано, узагальнено та систематизовано науково-теоретичні та практичні підходи існування та розвитку адміністративно-деліктних процесуальних відносин та запропоновано моделі нормативно-правових актів, що регулюють ці відносини.

Список використаних джерел

1. Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. Адміністративний процес України. Київ : Прецедент. 2007. 531 с.
2. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес. Київ : Літера ЛТД, 2002. 288 с.
3. Тимошук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ : Факт. 2003. 496 с.
4. Адміністративне процесуальне право / за заг. ред. Т. П. Мінки. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 321 с.
5. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні : стан і перспективи. Київ : Атіка, 2004. 265 с.
6. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види. Юридичний науковий електронний журнал. 2013. № 1. С. 101–104.
7. Курс адміністративного права України : підручник В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін.; за заг. ред. Колпакова В. К. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 864 с.
8. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
9. Бахрах Д. Н. Советское законодательство об административной ответственности. Пермь, 1969. С. 276.
10. Адміністративний процес: загальна частина (Федеративна Республіка Німеччини, Україна) : науково-практичний посібник / Манн Томас, Мельник Роман, Бевзенко Володимир, Комзюк Анатолій ; пер. та адапт. з нім. Мельника Романа ; за заг. ред. Бевзенка Володимира. Київ : Алерта, 2013. 308 с.

References

1. Komziuk, A. T., Bevzenko V. M., Melnyk R. S. (2007). *Administratyvnyi protses Ukrainy [Administrative process of Ukraine]*. Kyiv: Pretsedent [in Ukrainian]
2. Bandurka, O. M., Tyshchenko, M. M. (2002). *Administratyvnyi protses [Administrative process]*: Litera LTD. Kyiv [in Ukrainian]
3. Tymoshchuk, V. P. (2003). *Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy. Zarubizhnyi dosvid i propozyztsii dlia Ukrainy [Administrative procedure and administrative services. Foreign experience and proposals for Ukraine]*. Kyiv: Fakt [in Ukrainian]
4. *Administratyvne protsesualne pravo [Administrative procedural law]* (2017). Za zah. redak. T.P. Minky. Dnipro: Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian]
5. Kuybida, R. O. (2004). *Reformuvannia pravosuddia v Ukraini: stan i perspektyvy [Justice reform in Ukraine: state and prospects]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian]
6. Kolpakov, V. K. (2013). *Administratyvno-pravovi vidnosyny: poniattia i vydy [Administrative and legal relations: concepts and types]*. *Yurydychnyi naukovyi elektronyi zhurnal – Legal scientific electronic journal, 1*, 101-104 [in Ukrainian]

7. *Kurs administratyvnoho prava Ukrainy [Course of administrative law of Ukraine]: pidruchnyk za zah. red. Kolpakova V. K. (2013) / V. K. Kolpakov, O. V. Kuzmenko, I. D. Pastukh, V. D. Sushchenko ta insh. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian]*
8. Kolomoiets, T. O. (2011). *Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]. Akademichni kurs: pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian]*
9. Bakhrakh, D. N. (1969). *Sovetskoe zakonodatelstvo ob admynstratyvnoi otvetstvennosti [Soviet legislation on administrative responsibility]. Perm [in Russian]*
10. *Administratyvnyi protses: zahalna chastyna (Federatyvna Respublika Nimechchyny, Ukraina): naukovo-praktychnyi posibnyk [Administrative process: general part (Federal Republic of Germany, Ukraine): scientific and practical guide] (2013) / Mann T., Melnyk R., Bevzenko V., Komziuk A.; per. ta adapt. z nim. Melnyka Romana ; za zah. red. Bevzenka Volodymyra. Kyiv: Alerta [in Ukrainian]*

Стаття надійшла до редакції 15.05.2022.